

Wuwiše kultury Serbow a serbskeje kultury: wobstawnosć a pšeměnjnje*

0. W slědnych lětzasetkach zajmju se wědomnosć wěcej a wěcej za kulturu powšykno, a kultura sama njedajo se wěcej tak lažko želiš na wšake wobcerjenja. Pjerwjej su se wědomnostne discipliny zaběrali z wjelgin małymi wobcerjenjami kultury a njejsu glědali na to cełe. Něnto jo se to zasadnje pšeměniło: We wědomnostnem swěše mjerwi se z „kulturologiskimi“ slěženjami. Wušej togo njejsu se jano pšewinuli mroki wobcerjenjow kultury a wotpowědnych wědomnostnych disciplinow, ale teke mroki mjazy kulturami. W casu tak pomjenjoneje globalizacije njeby se dejało zazdašim wěcej powědaš wo wjeleserakich kulturach, ale jano wo jadnotnej (globalnej) kulturje abo nanejmnjenjej wo měšańcy (métissage, hybridisation) kulturow.

Z drugogo boka a rownocasnje mamy napšěšiwne wuwiše: zajm za to regionalne. Luže njecuju se wěcej zwězane z wěstym statom abo ludom, ale skerzej z blišeju wokolnosću. We wědomnosći wospjetuju se toš to wuwiše: Regionalne slěženja, wosebne we wobcerjenju stawiznow, pšiběraju.¹

Stakim jo srježna rownina, to groni lud (abo stat) a jogo kultura, wobgrozona wot dweju bokowu, wotwjercha a wot spodka. To plaši teke za „serbsku kulturu“. Z jadnogo boka jo wona wutłočona pšez nimsku kulturu (a posrědnje pšez globalne wliwy). Z drugogo boka pak žele se nosarje „serbskeje kultury“ do wšakich mjeńšych jadnotkow: dołojcne a gorjejcne Serby, katolske Serby, Slěpjańske Serby, „pšawe“ a „powołańske“ Serby ... A kužda jadnotka rozmějo pod „serbskeju kulturu“ swoju wosebnu wariantu.

Weto mam za to, až jo zapšimješe „serbska kultura“ wopšawnjone. We kultur-nem žywjenju Serbow namakajo se wjele, což plaši ako „typiski serbske“ (na pšikład rěc, drastwy, nałogi, pobožnosć atd.), a to po měnjenu Serbow a Njeserbow: Potakem su to awto- a heterostereotypy. Pšez take wosebnosći rozeznawa se „serbska kultura“ wot nimskeje a teke wot „globalnych kulturow“. Což nastupa jadnotnosć „serbskeje kultury“, wotwisuju wona wot wobcerjenja, wot casa a teke

---

* Zěkujom se P. Janašoju za wšake bibliografiske informacije a za rěcnu korekturu.

1 Na take, se pšěšiwjece wuwiše pokazuju na pš. P. Niedermüller: „Jónu je přeco hišće wobkedźbować přiběraca globalizacija, kotraž wšak nima za scěh jeno nastaće cyłoswětoweje, zawěrnje globalneje komunikaciskeje syće a dale wjetšu splećenosc hospodarstwa, ale we wobšěrnej měrje tohorunja kulturnu homogenizaciju a kulturnu homogenitu. Na druhej stronje pak so dotal zwučene wjetše abo wobšěrne zwiski po wšěm zdaću rozpušćeja. Smy dale bóle žiwi w ‚rozkuskowanym swěće‘, w kotrymž so lědma něhdze hišće stabilne struktury nachadžeja, nowe diferencowanja pak za to wočiwidnje přiběraja.“ (NIEDERMÜLLER 2001:314)

wot glědanišća jadnotliwych nosarjow kultury abo kupkow. Togodla bužo w slědujućem to grono wo „serbskej“, wo „gorno-“ abo „dolnoserbskej“, wo „katolskej serbskej“ kulturje atd. we wotwisnosći wot wuměnjenjow.

1. Dotychměst som wužywał wopśimješe „serbska kultura“ w pazorkach, dokulaž jo wjelgin powšykne. Za dalšne pšepytowanje com rozeznawaš *serbsku kulturu* wot *kultury Serbow*, lěcrownož njebužo pšecej možno ceriš mjazy wobyma jasnu mroku. Pod *serbskeju kulturu* rozmějom wšykno to, což Serby wiže ako to swojske a což pla Njeserbow plaši za serbske. We glownem jo to rěcny žěl kultury, to groni pismojstwo (wosebnje literatura) a žiwadło. Wušej togo słuša k tomu wuměłstwo (w šyršem zmysle, to groni wosebnje muzika a tworjece wuměłstwo), materialna kultura (na pśikład drastwy), tradicije (na pśikład nałogi) atd. *Kultura Serbow* jo šyrša: Wona wopśimjejo serbsku kulturu a žěle drugich kulturow (wosebnje nimskeje, ale teke amerikańskeje kultury a słowjańskich a dalšnych kulturow), kenž su pla Serbow prezentne.

Taki rozdźěl na polu kultury njewobstoj jano pla Serbow; won možo se powšykno pomjeniš ako rozdźěl mjazy *x-skeju kulturu* a *kulturu X-ow*, žož kultura X-ow jo zestajona z *x-skeje* kultury a ze žělow *y-skeje* (a teke *z-skeje* atd.) kultury.² Wobej stej wusko zwězanej, a wuměna mjazy wobyma jo pšecej možna: To, což pšizo do kultury X-ow z *y-skeje* kultury, možo pšejš do *x-skeje* kultury (a bužo se pši tom cesto dosć pšetworiš a dalej wuwijaš). Z drugogo boka mogu se žěle *x-skeje* kultury pšewześ wot kultury Y-ow a samo pšejš do *y-skeje* kultury.

Rozdźěl mjazy *x-skeju kulturu* a *kulturu X-ow* jo mały pla wjelikich ludow a teke pla małych ludow bžez wuskich zwiskow z drugimi kulturami. W toš tej situaciji bužo požěl *y-skeje* kultury na kulturje X-ow mały a možo se lažko wutłocyš abo pšetworiš a pšewześ do *x-skeje* kultury bžez wjelikich pšeměnjenjow za *x-sku* kulturu (asimilacija cuzych kulturnych wliwow do swojeje kultury). Ale pla małych ludow, kenž stoje pod mocnym wliwom drugich ludow a kulturow, možo rozdźěl mjazy *x-skeju kulturu* a *kulturu X-ow* byš wjeliki: Požěl nje-*x-skich* kulturow na kulturje X-ow bužo wo wjele wětšy, a *x-skej* kulturje grozy tšach wutłocowanja pšez nje-*x-ske* kultury (zgubjenje swojeje kultury pod wliwom cuzych kulturow).

Wažne jo, až žo cuzy wliw na *x-sku* kulturu pšecej pšez kulturu X-ow. Kultura X-ow jo stakim polo mjazsobneje wuměny kulturowu. Wobstoj teke možnosć posrědnego wobwliwowanja kultury X-ow, gaž *z-ska* kultura pšejžo pšez kulturu Y-ow (a w pšeměnjonej formje teke pšez *y-sku* kulturu) do kultury X-ow a dalej do *x-skeje* kultury.³

---

2 Wužywał taku terminologiju po pśiklaže Joshua A. Fishmana, kenž pišo wo „Xmen“ a „Xish“ (na ps. FISHMAN 1991:16).

3 Pśikład za to ze zachadnego stolěša jo něgajšny rusojski (abo něntejšny amerikański) wliw na kulturu Serbow, kenž jo změstymi posrědnjony pšez kulturu Nimcow abo pšez (podzajtšno)nimsku kulturu. Drugi pśikład nutšikowno-serbskego posrědnjonego wliwa jo wšosłowjański (abo skerjej česki) wliw na dolnoserbsku rěc, kenž jo šel pšez gornoserbšćinu.

2. Wuwiše kuždeje kultury a stakim teke kultury Serbow a serbskeje kultury možo se jano pśeslěziš w stawizniskej perspektiwje. Pla Serbow jo to problematiski, dokulaž njesu stawizny Serbow derje dokumentowane a pśeslěžone. Serby njamaju dłymoku stawiznarsku tradiciju. To, což jo znate wo stawiznach Serbow, jo se zachowało głownje w nimskich žrědłach a pšeražijo cuze glědanišćo. Wušej togo stoje w žrědłach politiske a socialne tšojenja we srjejžišću, wo kulturje pišo se poměrnje mało.

Jadnučke wuwzeše pla Serbow jo zazdašim nabožninska kultura: How su žrědła dosć wobšyrne, a požel serbskich informacijow jo wuši. Ale to jo jano zazdašim tak. Wosebne žrědła za nabožninske stawizny wopšimjeju pšecej mocnje „filtrowane“ informacije. Wo pśedkšesćijańskem, tatańskem casu powědaju jano kšesćijańske spisowašele, a nejstarše žrědła njesu serbske.⁴ Kšesćijański pśedreformaciski cas wotbłyščujo se pozdže a wopisanje jo wobwliwowane wot idejow reformacije.⁵ Po reformaciji njesu žrědła objektivnejše, ale nanejmenjej mogu se wużywaš katolske a ewangelske teksty.⁶ Togodla jo wuwise nabožninskeje kultury pśedkšesćijańskego casa w celem woteznate a wo casu do reformacije wěmy wjelgin mało.

Zajm za serbsku kulturu pšiběra akle wot 18. stolěša. Togodla musy se pšepytowanje kulturnego wuwisa wobmrokowaš głownje na 19. a 20. stolěše. Ale samo we tyma stolěšoma njesu wšake wobcerjenja kultury derje wopisane. Možo se groniš, až su jano „wjeraški kultury“ derje znate, a „wšedna kultura“ felujo. Wušej togo kněży we wopisanjach wěsta „archaizacija“: Wědomnostniki su se wěcej zajmowali za kulturu zachadnosći a su zanjeroželi pšibytnosć. Z tym jo zwězane, až jo se wopisaš *staw* kultury a njejo se glědało na *wuwise*. A zajm jo teke wobmrokowany na *serbsku kulturu*; njejo se glědało na *kulturu Serbow*. Wosebne w 19. stolěšu a w přédnej połojcy 20. stolěša jo cystosć serbskego była wjelgin wažna, a fakt, až kultura Serbow jo teke wopšimjeła wjele nimkego, ako teke pšikłady kulturneje měšańce su se wědobnje zanjeroželi.⁷

---

4 Přédny wopyt wopisanja tatańskego serbskego panteona stej pšepytowani bratšowu Abrahama a Michała (młodšego) FRENCELOWU (*De diis Slavorum et Soraborum in specie a De idolis Serborum*), kotarež njesom mogał wużywaš: Citěrujom po KNAUTHE 1767:10–28.

5 Gl. zasej KNAUTHE 1767:67–187 a wosebne b. 67: „Es ist zu beklagen, daß unsere Oberlausitz in diesem Stück ihrer Kirchenhistorie so arm ist: angesehen man hiervon gar keine Documenta hat, und bey fremden Scribenten nur wenige Worte findet, die sich auf unsere Oberlausitz deuten lassen.“

6 Zajmne jo, až grajo w 19. stolěšu na polu nabožniny hyšći jaden filter wěstu rolu: Pod wliwom słowjańskeje mjazsobnosći jo se tatański panteon zasej sporał do žywjenja a jo se na žiwnu wašnju změšał z kšesćijańskej tradiciju: gl. na pšikład Kosykowe alegoriske graše „Cesć lužyskego ryšarja“, poswěšone katolskemu duchownemu M. Hórnikoju a wopšimjejuce ceły słowjański tatański panteon.

7 To njegrone, až jo se na wšaki cuzy wliw glědało ako na něčo, což škoži serbskej kulturje: Wěste słowjańske wliwy su se wot pšiwisnikow słowjańskeje mjazsobnosći samo witali.

Gorjejece naspomnjetych wuměnjenjow dla bužo se wopisanje wuwisa kulture Serbow a serbskeje kulture wobmrokowaš na 19. a 20. stolěše a na někotare wobcerjenja, kenž su nejwěcej pšepytowane: drastwy a nałogi, muzika, tworjece wuměłstwo, žiwadło a pismojstwo.

2.1. Serbska drastwa, kotaraž płaši žinsa ako jadne z nejrědnjějšych a spomnješa godnych znamjenjow ludoweje kulture Łužyce, njejo pšecej była znamje ludoweje pšislušności. Wona jo w zachadności skerjej pokazała na socialne abo powołańske a teke nabožninske položenje nosarkow.⁸ Na to pokazuju dolnoserbski wuraz „wona chojži burska“, gaž chojži ženska wšednje w drastwje (w napšěšiwne paže groni se „wona chojži bergarska“).⁹ Akle w 19. stolěšu wobglědajo se drastwa ako znamje serbskosći, a to wosebnje w Slěpjańskich a Worjejskich stronach a w Dolnej Łužycy, wušej togo w katolskich stronach, žož drastwa sluży rownocasnje ako znamje nabožninskeje pšislušności. Wažnosť drastwy ako pokazmo serbskosći podšmarjno teke fakt, až jo se Černik pši licenju Serbow zepěrał na serbskorěčnosť luži a na žěnske, kenž wšednje chojže burske.¹⁰

Žinsa jo se funkcija drastwy pla młodych luži zwenka katolskich stronow, a wosebnje w Dolnej Łužycy, zasej pšeměniła. Za młoge luže njejo drastwa wěcej znamje serbskosći, ale skerjej znamje regionalneje pšislušności, woplěwanja regionalnych tradicijow.¹¹

To samske płaši za hyšći žywe *nałogi*¹² (zasej z wuwzešim katolskich stronow, gl. jatšowne rejtowanje, kenž jo kšuse zwězane z nabožninu a ze serbskosću), kenž su něga byli zwězane z burskim žywjenim a z kšesćijańskej wěru a kenž maju něnto głownje funkciju woplěwanja tradicijow.¹³

Zajmne jo, až wopytuju serbske organizacije něnto zwězaš drastwy a nałogi zasej ze serbšćinu: Spěchowanje nałogow wotwisuju wot wužywanja serbskeje rěcy. Wušej togo procuju se woni wo to, aby maruše byli pšawje woblacone, a pod-

---

8 How možo bys grono jano wo nosarkach, dokulaž jo se muska drastwa zgubiła jěsnjej, w głownem južo na zachopjenku 19. stolěša. Podobne wuwise možo se pozdzej wižeš na polu rěcy, žož zachopijo pšenimcenje teke pla muskich.

9 Zajmne jo, až nimski wuraz pokazuju na ludowu pšislušnosť: „Sie geht wendisch.“ (Žě-kujom se M. Pernakoju za informaciju.) Dwojny wuraz som namakał we „Nowem Casniku“ 53, c. 27 (7. 7. 2001), na b. 2: „77-lětna Ana Pawlikojc jo pšecej burska, serbska woblacona.“ To jo kompromis mjazy serbskim a nimskim wurazom.

10 Gl. ČERNIK 1956 a 1956a.

11 Togodla njejo žeden žiw, až se drastwa cesto pomjenijo „Spreewaldtracht“: To wotblyščuju skerjej realne položenje a njejo zwězane z wědobnym žycenim, pšenimcys serbske tradicije, abo samo z rěcnymi wukazanjami Tšešego rajcha.

12 Gaž se wopisanja nałogow pla VON SCHULENBURGA 1882, SCHNEEWEISA 1953 a MUSIATA 1992 pširownaju z nałogami, kenž se žinsa hyšći powšykno woplěwaju, wujawijo se, až jo se wětšy žěl nałogow zgubił. Zachowali su se głownje zapustojske/jatšowne, žnjowne a godowne nałogi.

13 W Dolnej Łužycy jo se camprowanje změstymi pšewrošilo do „rite de passage“, dokulaž rowno pšed camprowanim pšiwzeju se golcy a maruše do wejsneje mložiny.

pěruju stajanje lapy.¹⁴ Nic naslědku glědaju na to, aby gerce grali teke serbske štučki. Wuwiše we wobcerjenju narodnje drastwy a nalogow jo dosć njewocakowane, dokulaž how wobwliwujo serbska kultura njeserbsku a zachowa se w ramikach noweje regionalneje kultury. Gaž pšicynimy k tomu hyšći nejnowšy wopyt „resorbizacije“, možo se wuwíše šematiski předstajiš tak:

serbske drastwy/nalogi → regionalne drastwy/nalogi → (serbske drastwy/nalogi)

2.2. Muzika pokazujo wjelgin zwjerglone wuwíše, kenž njedajo se lažko wopisaš.¹⁵ We zachadnosći su Serby zazdašim znali jano ludowu muziku, kenž jo se spiwała a grała na wšakich instrumentach. K tomu jo se pšizamknuła cerkwinska muzika, kenž jo se w zachopjeńku jano spiwała a pozdziej teke pšewożowała z orgelami. Cerkwinska muzika njejo była (a žinsa teke njejo) specifiski serbska: Katolska cerkwja jo slědowała powšyknej tradiciji, a ewangelske Serby su pšewzeli nimske kjarliže. Jano teksty tych spiwow su byli serbske.¹⁶ (Akle pozdziej jo se rozwijała serbska tradicija duchownych spiwow, kenž jo wużywała serbske melodije.) Ludowa muzika, z drugogo boka, jo se wuwijała samostatnje a jo se bejnje rozeznała wot nimskeje ludoweje muziki, a to nastupa muzikalne wosebnosći ako teke wużywane instrumenty. Końcny dyck togo wuwíša su serbske ludowe spiwy a teke instrumenty ako měchawa, gusle, tarakawa atd.

Serbska ludowa muzika zgubijo se wot zachopjeńka 19. stolěša we Gornej Łužycy (we katolskich stronach akle wot srježi stolěša).¹⁷ Na jeje městno stupi nimska muzikalna tradicija we wšakich formach: tak pomjenjona klasiska muzika (kenž jo skerjej europska, nic jano nimska), dujarska muzika a wosebnje chorowe spiwanje.¹⁸ Na zachopjeńku su chory spiwali kjarliže (nimski a serbski) a teke nimski swětny repertoire. Serbske procowarje su kšěli wużywaš chorowe gibanje za zbuženje serbskego wědobnja a su togodla pisali serbske teksty za znate (njeserbske) melodije, su aranžerowali serbske ludowe spiwy za chory abo su pisali a komponerowali nowe spiwy. Wušej togo su woni zwucowali toš te nowe spiwy z chorami abo su samo založyli nowe serbske chory.¹⁹ Na taku wizu jo se nimska

---

14 To pokazujo na hyšći jaden problematiski bok woplěwanja tradicijow. Pominanja, aby nalogi, drastwy atd. dejali se wobchowaš w njepšēměnjonej formje, zadoraju normalnemu wuwíseju a pšetworiju dynamisku kulturu do statiskeje tradicije.

15 Powšykny pšegłěd wo wuwíšu muziki pla Serbow daju RAWP 1978, KOBJELA 1993 a KOBJELA/MĚŠKANK 2000.

16 Južo přédne šišćane knihy pla Serbow, Mollerowy katechismus wot lěta 1574, su wopšimjeli pšeložk Lutherowych kjarližow.

17 Stare tradicije wobchowaju se dalej w Dolnej Łužycy a wosebnje w Slěpjańskich stronach.

18 Toš to wuwíše wopisujo se za gornoserbske muzikalne žywjenje pla ŠOLTY-SCHOLZE 2001.

19 How možo se pokazaš wosebnje na zgromadnu žěłabnosć Handrija Zejlerja a Korle Awgusta Kocora a na Korlu Awgusta Fiedlera, pozdziej teke na Bjarnata Krawca.

(europska) muzika pšewzela wot Serbow a jo se rozbogašila pšez serbske wosebności. Toś to wuwise jo było podložk za wjerašk chorowego gibanja, serbske spiwańske swěženje. Rownocasnje jo to było wuchojžišćo za serbsku orchestrowu muziku, za serbsku operu. Serbskosć teje muziki jo se zwurazniła na jaden part pšez wužywanje serbskego melodiskego materiala, na drugi part pšez tematiku a rěc spiwanjow.

Zastupniki teje serbskeje muziki njejsu se jano wobmrokowali na serbsku muziku, ale su teke komponěrowali tworby bžez kšuteje zwězanosći ze serbskim (gl. na pšikład tworjenje Kocora). Wosebnje komponisty drugeje połojce 20. stolěša su se hyšći dalej pšibližyli powšyknemu wuwisu (abo skerjej powšyknym wuwijańskim tendencam, dokulaž njekněžy žedna jadnotnosć w muzikalnem wuwisu). Nejwěcej jo serbskosć hyšći pšedstajona we tworjenju Jana Pawoła Nagela, ale pla drugich jo wona jano jedno z možnych žrědłow.

Zajmne jo, až glěda se něnto na chorowe spiwanje ako na wažnejšy žěl serbskeje kultury, lěcrownož njejo było na zachopjeńku serbske. Podobne wuwise ma popowa (rockowa) muzika pla Serbow. How jo se njeserbska muzika (głownje anglo-amerikańska, ale, nanejmenjej w zachopjeńku, pšewzeta pšez nimske posrědnistwo) teke pomałem zeserbšćila a pšaši žinsa ako wažny srědk za zdžaržanje serbšćiny pla młožiny.²⁰

Wuwise na polu muziki njejo tak jadnore, dokulaž su regionalne rozdžěle dosć wjelike a dokulaž wobstojtej nanejmenjej dwě tradiciji rownocasnje tam, žož jo se wobchowala serbska ludowa muzika. Wuwise dajo se pšedstajis tak:

serbska ludowa muzika —————>

nimska muzika → **muzika Serbow** → **serbska muzika** → **muzika Serbow**

2.3. Tworjece wuměłstwo njedajo se pšecej zwěžaš z wěštym ludom, ale rozdžěluje se skerjej do wšakich šulow.²¹ (Togodla su diskusije, lěc Veit Stoß/Wit Stwosz jo zastupnik polskego abo nimskego wuměłstwa, njepłodne.) W nastupnosći Serbow jo serbskosć jasna jano, gaž jo tworjece wuměłstwo zwězane z drugimimi objektami serbskeje kultury, na pšikład z molowanim jatšownych jajkow, z wupyšnjenim drastwow atd.²² Ale w klasiskich wobłukach tworjecego wuměłstwa (wosebnje

---

20 Pšepytowanje wuwisa teje gažyzy muziki jo dezideratum. Někotare informacije se namakaju w knihach KOBJELA/MĚŠKANK 2000.

21 Take šule mogu se zazdašim pomjenjowaš po lužu, gl. na pšikład „flamska šula“ we molarstwje, ale to pokazuju skerjej na to, až jo šula statkowała tam, a njeměni, až jo to stil, kenž jo typiski za flamske molowanje w celem. Možno jo, až njezwězanosć wuměłstwa z wěštym ludom jo zawina za to, až njamamy žedne „stawizny serbskego (tworjecego) wuměłstwa“ (ale gl. krotkej pšeglěda MĚRĆINOWA 1993 a 1998 a teke Serbske tworjace wuměłstwo 1998).

22 Za tak pomjenjone ludowe wuměłstwo gl. pšeglěd w: LANGEMATZ/NEDO 1968. Toś ten typ wuměłstwa slědujo wuwisu nałogow abo drastwow, z kotarymiž jo zwězany. Pšikład za to jo molowanje „serbskich“ jatšownych jajkow, kenž njejo wěcej wobmrokowane na

w molarstwjje, ale teke w rězbarstwjje a kamjenjarstwjje) feluju jasne pokaze na serbskosć. Jano tematika možo daš wěšte pokazanje.²³ Serbske tworjece wuměłstwo by potakem było wuměłstwo, kenž pśedstajijo serbsku tematiku a žož stoj toš ta tematika we srjejišću. Take specifiski serbske wuměłstwo nastanjo akle ku końcu 19. stolěša.²⁴ Wono wustupijo zapředka we formje tak pomjenjonego „nałogowego“ abo „drastwowego“ molowanja (Brauchtums-, Trachtenmalerei). Głowne zastupniki toho wuměłstwa su byli Ludvík Kuba, William Krause, Friedrich Krause-Osten a Ante Trstenjak.²⁵ Typiski za zastupniki toš toho typu wuměłstwa jo było, až su jano změstymi molowali serbske motiwy, ale w cełem su byli zwězane ze wšakimi tradicijami a šulami. Togodla njedajo se „nałogowe molowanje“ wopisowaš ako lute serbske wuměłstwo. Nałogowe molowanje pśetworijo se pozdźej do „domowniskego“ wuměłstwa (Heimatkunst). How su głowne mjenja Fryco Latk, Hanka Krawcec a Měrcin Nowak-Njehorński. We wuměłstwjje slědnego jo wuraz serbskosći dojšpil wjerašk. Nowak-Njehorński podšmarujo serbskosć swojogo wuměłstwa pśez serbske nadpisma a wosebnje pśez wużywajnje wšakich serbskich symbolow z wobcerjenja drastwow, pismojstwa, ludoweje muziki atd.²⁶ Togodla njejo žeden žiw, až su jogo wobrazje a jogo stil pśipoznate ako typiski serbske;²⁷ won sam płaši ako „wumělc serbskego luda“²⁸. Pśez Nowaka-Njehorńskego jo se potakem założyło wědobne serbske wuměłstwo.

W slědnych lětach wotworijo se serbske wuměłstwo a pśibliży se zasej powšyknemu wuwisłu wuměłstwa. To serbske njestoj wěcej w srjejišću žělabbnosći tych wumělcow, lěcrownož jo hyšći cesto podložk za wěšte motiwy.

Lužycu a na „Serby“; wušej toho moluju „serbske“ molowarje jatšownych jajkow teke „njeserbske“ motiwy a wuzywaju teke njetradicionalne techniki.

23 Gl. KRAWC/PĚTŠKA 1999.

24 Gl. powšyknu informaciju w: MĚRĆINOWA 1992, 1993 a 1998.

25 Nadpadnjo, až njejo žeden z pomjenjonych wumělcow Serb. Woni su pśedstajili serbsku tematiku, dokulaž su se zajmowali za to regionalne, skerzej z etnografiskeje perspektiwy (bratša Krause), abo dokulaž su wuchožili z pozicije slowjańskeje mjazsobnosći (Kuba a Trstenjak).

26 Dobry pśikład za to su jogo tworby k tematicy „Serbskich god“, žož kśesćijański motiw se pśetworijo do serbskego. Gl. reprodukciji „Gody w Błotach“ (Zapis tworbow c. 606) a „Gody w Serbach“ (Zapis tworbow c. 792) w: MĚRĆINOWA a dr. 2000:117 a 123. (Njereprodukowane su „Gody w Serbach“, zapis tworbow c. 916. Lěc słušaju wobrazje ako „Boža noc“, zapis tworbow c. 289, teke sem, njewěm; nanejmenjej pokazujo Měrcinowa na to, až jo Nowak južo w dwažastych a tśižastych lětach molował „serbske“ gody, gl. MĚRĆINOWA a dr. 2000:47.)

27 „Nowak bě reprezentant serbskeho wuměłstwa, na tym nichtó njedwělowaše, nic jednory Serb, nic serbski intelektualny a tež nic wotwonka na serbske žiwjenje zhladowacy.“ (MĚRĆINOWA a dr. 2000:43)

28 Titul, posčony jomu wot Domowiny, gl. MĚRĆINOWA a dr. 2000:53. Wo Nowaku-Njehorńskem gl. materialije konference „Namrěwstwo z mětkom a dyrbiznami“ (ČORNA-KEC/WALDA 2000).

Wuwise we wobłuku wuměłstwa dajo se pśedstajis tak:

wuměłstwo Serbow → serbske wuměłstwo → wuměłstwo Serbow

2.4. Žiwadło njama pla Serbow dłymoko do zachadnosći segajuće korjenje. Nejskerjej jo měnjenje cerkwy, až jo žiwadło tatański zjaw, dħujko zadoroła wuwiseju serbskeje žiwadłoweje tradicije.²⁹ Serby na jsach njejsu zazdašim měli žednego kontakta ze žiwadłom do nastaša serbskego lajskego žiwadła, dokulaž njejo było nimske žiwadło jadnorěcny Serbam pśistupne. A serbske žiwadłowe gibanje jo akle nastoło w druhej połojcy 19. stolěša po iniciatiwje Pražańskich serbskich studentow, zazdašim pod wliwom słowjańskeje mjazsobnosći. Předne pśedstajenje jo było w lěše 1862 w Budyšinje, ale pšawe gibanje jo akle nastoło po dalšnych pśedstajenjach studentow (w lěše 1875 zasej w Budyšinje, pozdžej teke na jsach) ze załoženim lajskich žiwadłowych kupkow na jsach wot lěta 1880.³⁰ Dolne Serby njejsu wuwijali podobne gibanje.³¹ Pla gornych Serbow jo žiwadłowe gibanje było wjelgin mocne a jo žywe było až do zakaza pšez kněžarstwo w času Tšésego rajcha. Jich žiwadłowe gibanje jo było wot wšogo zachopjenka serbske; jadnučki cuzy wliw jo měł repertoire, dokulaž njejsu serbske graša dosekali.³² Po druhej swětowej wojnje jo se serbske žiwadło malsnje wobnowiło, na zachopjenku zasej ako lajske žiwadło. W lěše 1948 jo se założyło Serbske ludowe žiwadło, předne powołańske žiwadło, kenž jo cesto było ducy po jsach (teke w Dolnej Łužicy) a pomałem wutłocyło lajske kupki. 1963 stej se Serbske ludowe žiwadło a Budyšyńske (nimske) žiwadło zjadnošilej do Nimske-Serbskego ludowego žiwadła a matej něnto zgromadny grajny plan.³³ Stakim jo se serbske žiwadło nanejmenjej organizatoriski pśibliżyło nimskemu. Podobne pśibliženje wizi se teke w tom, až maju nimskorěčne pśiglědarje možnosć, wużywaš sluchadła ze simultanyym pšeložkom.³⁴ Na końcu jo

29 Gl. anekdotiske wulicowanje wo serbskej deputaciji (pśi składnosći swajźby naslědnika trona) w Drježdźanach, kotaraž njejo kšěła woglědaš „pohanske keklarstwo“ (swěžeńske pśedstajenje Mozartoweje opery „Titus“) w lěše 1853 (MŁYŃK 1962:9).

30 Wo stawiznach serbskego žiwadła gl. MŁYŃK 1962 (jano do zachopjenka 60tych lětow 20. stolěša) a ŠOLTA 1993a.

31 Za to jo se w Dolnej Łužicy pśedstajilo předne originalne serbske žiwadłowe graše, „Božemje serbskich wojakow“ wot Mata KOSYKA w lěše 1882. Do toho su se w serbskem žiwadle pokazali jano pšeložki (z českeje abo nimskeje rěcy) abo wobžětanja.

32 Pšesiwo tomu cuzemu wliwoju, wosebnje nimskemu, jo se južo we zachopjenku serbskego žiwadłowego gibanja wugronił Jakub Bart-Čišinski: „Što pak poněmčenje a wohidženje našeje rěče bóle spěchuje, dyžli přeložowanje z němčiny? Z němskim přeložkom bjerjemy wšelakoru škodu ... Tuž přeložujmy, njemóžemy-li ze započatka samych přerjotnych kruchow dodžětać, radšo ze słowjańšćiny abo z francošćiny!“ (BART-ČIŠINSKI 1974:8–9)

33 Zajmne jo, až se zgromadne žěto njewobmrokujo na administraciju a techniku: Žěł serbskich žiwadłownikow wustupujo teke w nimskich grašach.

34 Dokulaž serbska jadnorěcnošć wěcej njewobstoj, mogu serbskorěčne luže teke woglědaš nimske graša, a to bžez sluchadłow.

pšibliženje k wiženju teke w grašach: Pšikład za to jo graše „Die wendische Schifffahrt“ Kita Lorenca, kenž wużywa nimsku a serbsku rěc.³⁵

Wuwiše we wobłuku žiwadła zo stakim wot cysteje serbskosći k žiwadłoju, kenž pšibližyjo (abo zjadnošijo) serbsku a nimsku tradiciju:

serbske žiwadlo → žiwadlo Serbow

2.5. We wšykných pšeglědanych wobcerjenjach jo rěc grała wěstu rolu, ale wona jo głownje wupołniła pomocne nadawki (we muzice, pla nałogow a we wuměłstwje). Jano žiwadlo wużywajo rěc ako głowny srědk, lěcrownož jo pšecej zwězana z drugimi srědnjami (sceniske graše, deklamacija). Za *pismojstwo* jo wuznam rěcy hyšći wětšy, dokulaž jo rěc how zazdašim pšisamem jadnučki srědk (za wuwzešim temati, kenž možo bys serbska njewotwisnje wot rěcy).

We zachopjenku jo pismojstwo pla Serbow było nabožninske a stakim głownje pšełožone.³⁶ Dokulaž njejo se wšyknjo, což jo we wobłuku pismojstwa było trěbne, pšełožyło, su Serby teke wużywali teksty w drugich rěcach (głownje w nimskej rěcy, ale teke w drugich, na pš. w českej). Stakim jo pismojstwo pla Serbow do 19. stolěša było zestajone z tekstow w někotarych rěcach.

W 19. stolěšu procuju se wědobne Serby wo załoženje cysto serbskego pismojstwa, kenž by wutłocyło pismojstwo w drugich rěcach (wosebnje w nimskej rěcy). Togodla su woni zběrali ludowe pěśni, su pisali nabožninske teksty a porěžali stare pšełožki a założyli serbsku (swětnu) literaturu. Wušej togo su pisali wědomnostne abo nanejmnjenjej popularnowědomnostne teksty we wšakich wobcerjenjach wědomnosćow (šišćane głownje w „Časopisu Maćicy Serbskeje“). Wot serbskich spisowašelow (a wosebnje wot literatow) jo se pominala rěčna lutnosć: Woni su musali jano serbski pisaš, a wušej togo jo serbščina musala bys cysta.³⁷ Akle po 1945, po drugej swětowej wojnje jo se to pomałem pšeměniło, nejpjerwej pla Jurija Brězana. Žinsa jo połoženje w literaturje tak, až spisowašele mogu pisaš jano serbski (na pš. Marja Krawcec) abo serbski a nimski (na pš. Kito Lorenc).³⁸ Pši tom

---

35 Gl. wo dwurěčnosći togo teksta KOSCHMAL 1998 (pla njogo zo skerjej wo dwukulturalnosć).

36 Gl. how stawizny serbskeje literatury (JENČ 1954/60, VÖLKELE 1994 a ŠOLTA 1998). Musy se groniš, až feluju dotychměst stawizny dolnoserbskego pismojstwa: Jano za cas mjazy swětowyma wojnomama mamy pojadnanje, NOWOTNY 1983.

37 Toš te pominanja płaše až do zinsajšego, nanejmnjenjej we wudawašelskem žěle. Tak su se nimske teksty Zejlerja akle zběrali w slědnem zwězku zgrožajonych spisow (To jo južo postup: Nastupajucy wudaša Muki pišo wudawarka lakoniski: „Arnošt Muka němškorěčne basniske teksty do swojeho wudaća njezaprija.“ ZEJLER 1996:529), we wudašu Surowina su se njeserbske teksty pšełožyli (SUROWIN 1975, 1978), a hyšći w lěše 1999 su se basnje Jana Kiliana wudali w porěžonej formje a stakim w „cysteje“ serbščinje (gl. recenziju STONE 2000:221).

38 Tšeša možnosć (spisowašele, kenž pišu jano nimski) jo teke dana, ale how nastanjo pšašanje, lěc jo taki spisowašel hyšći serbski (abo nanejmnjenjej pošerbski, na pš. Erwin Strittmatter).

su pošęgi mjazy ręcoma pla jednotliwych spisowašelow rozdželne (jadnoręcne/dwojoręcne teksty/knigy, awtorski pšeložk, „połojcny pšeložk“ ...).³⁹ W pismojstwe w celem graju njeserbske teksty hyšći wětšu rolu, dokulaž wěšte žanry wobstoje jano w nimskej rěcy.⁴⁰ Sorabizacija literatury jo se potakem poražila wěcej nježli sorabizacija pismojstwa, ale jadnoręcnošć njejo se pšesajžila.

Wuwiše pismojstwa wuglěda w celem tak:

pismojstwo Serbow	→	serbske pismojstwo	→	pismojstwo Serbow/ serbske pismojstwo
(nimske a serbske)		(serbske)		(serbske, serbske/nimske, nimske)

3. Ako jo se pokazalo w pšeglěže wo kulturnych wobcerjenjach, grajo *rěc* pšisamem we wšykných wažnu rolu. Zazdašim jo kultura, nanejmenjej pla Serbow, wusko zwězana z rěcu. Togodla njejo žeden žiw, až spěchuju se nałogi wot serbskich organizacijow jano, gaž wužywa se serbska rěc (2.1.). Možno jo, až pšaši togodla rowno chorowe gibanje a stakim spiwane serbske słowo ako nejwažnejšy muzikalny srědk k zdžaržanju serbstwa (2.2.). A typiski serbski tworjacy wumělc jo był Měrcin Nowak-Njechorński, kenž jo zwězał molowanje z pisanim (2.3.). Na końcu stojtej žiwadło a pismojstwo (2.4. a 2.5.), kotarejuž zwisk z rěcu jo widobny. Zazdašim njamožo serbska kultura wobstojaš bžez serbskeje rěcy.⁴¹

Zajmne jo, až pokazujo wuwiše serbšćiny wěšte paralele k wuwišu jednotliwych wobcerjenjow serbskeje kultury. We zachopjenku, w casu jadnoręcnošći, jo se kněžyla serbska rěc absolutnje. (Rěc Serbow jo stakim wobstožala jano ze serbskeje rěcy.) Pšez gromadne žywjenje z nimskoręcnyimi susedami jo se nimšćina zadobyla do rěcneje situacije, a rěc Serbow jo se zestajila ze serbskeje rěcy (z pšiběrajucejcu licbu germanizmw) a z nimskeje rěcy. Tomu su se stajali serbske procowarje a su wojowali wo wotmrokowanje serbšćiny wot nimšćiny a wo cystošć serbskeje rěcy. Końcny cil někotarych procowarjow (wosebnje tych, kenž su se zasajžili za pšizamknjenje serbskoręcneho wobcerka k susednyma słowjańskoręcnyima krajoma) jo było wutlocenje nimskeje rěcy z rěcy Serbow. Žinsa jo to zasej hynak, dokulaž nimšćina a serbšćina stej rěcy Serbow, a mroki mjazy ręcoma njejsu wěcej tak kšute. Nježjo wěcej wo wotmrokowanje, ale wo zachowanje (abo samo wožywjenje) serbšćiny (gl. na pš. na projek WITAJ).

39 Gl. KOSCHMAL 1993.

40 How musy se groniš, až njepokazujo toš ten fakt na njegodnošć serbšćiny, ale skerjej na njeefektiwnošć wužywanja serbskich tekstow we wěstych wobcerjenjach.

41 Na to pokazujo teke fakt, až su w Dolnej Łužicy zarědowali kurs serbšćiny za młodostne, kenž woplěwaju serbske nałogi, ale njewuměju serbsku rěc. Zajmne jo mēnjenje jadneje z wuknjecy: „Som se drje ako Serbowka wuznała, ale njejsom mogała žednego serbskego słowa piknuš. Nejskerjej jo se cuzym to zdało za něčo napšesiwneho, až sama som chopila wo tom pšemyslowaš. Mjaztym jo za mnjo domownja wšo wokoło mnjo – teke serbska rěc ... Ju njamožoš a njesmějoš ze swojogo wobrazu wo domowni wuzamknuš“ (Nowy Casnik 53, c. 16 (21.4.2001), 4).

4. Wuwiše kultury Serbow a pšez nju serbskeje kultury njepředstajijo jednotnu bildku. We zachopjeńku jo kultura Serbow nejskerjej była wěcej jednotna, dokulaž njejsu cuze wliwy byli tak mocne a dokulaž jo kultura była zwězana ze wšednym žywnjenim Serbow. W celem njejo był wjeliki rozdžěl mjazy serbskeju kulturu a kulturu Serbow.

Po kontakše z drugimi kulturami (a to groni nejwěcej z nimskeju kulturu) jo se položenje zasadnje pšeměniło. Dalšne wuwiše možo se rozměš ako wojowanje woběju kulturowu wo pšemoc a jo měło wšake wuslědky.

Prědna možnosć jo, až se serbska kultura wutłocyjo pšez nimsku. Take položenje mamy we wobłuku muziki (z wuwzešim wosebne Slěpjańskich stron) a nabožniny (how su se stare tradicije zachowali w pšewoblaconej drastwje).

We drugich wobcerjenjach njejsu wobstojali wotpowědne serbske tradicije. How jo se to nowe, njeserbske pšewzeło, ale njejo nic wutłocyło. To płaši za žiwadło, za tworjece wuměštwu a za swětnu literaturu.

Tšesa možnosć jo zgromadne žywnjenje serbskego a njeserbskego. To jo položenje na polu drastwy a wosebne rěcy. Ale taka zgromadnosć jo wjelgin njestabilna a wuwija se pomałem kaž předna možnosć.

Takemu wuwisu jo se stajało serbske gibanje. Wono jo nejprwjey kšěło zachowaš serbsku kulturu pšed wutłocowanim. Ale wono njejo jano zachowało ten žěl serbskeje kultury, kenž jo hyšći był žywy: Wono jo se teke procowało wo zeserbšćenje žělow kultury Serbow, kenž njejsu byli serbske. To płaši wosebne za wobcerjenja, žož njejo była konkurencja mjazy serbskim a njeserbskim. Ale samo tam, žož jo njeserbske južo pšisamem wutłocyło to serbske (wosebne we wobłuku muziki), su se wo to procowali. Negatiwny wuslědk toho jo był, až to „nowo-serbske“ jo skońcnje wutłocyło stare serbske tradicije. Wušej toho njejo swětonaglěd procowarjow dowolił gromadnu eksistencu nowego a starego: Za zachowanje serbskego su woni kšěli wotmrokowaš serbske kulturne žywnjenje wot njeserbskego.

Dalšne wuwiše we 20. stolěšu pokazuju, až njejo wotmrokowanje serbskeje kultury wot njeserbskich wliwow možne. To płaši teke za zachowanje „cystosći“. Wuwiše žo potakem wot cystego do změšanego.

5. Gaž glěda se slědk na donětejšne wuwiše, možo se myslíš, až jo kulturne wuwiše pla Serbow cykliške, dokulaž po periože kulturneje cystosći slědujo zasej měšańca. A wopšimješe měšańca jo, ako jo se južo groniło, wjelgin nacasne a rozmějo se ako něco pozitiwnego. Pšesiwo takemu pozitiwnemu godnošenju musy se pokazaš na to, až jo měšańca trajna jano, gaž stejtej partnerja w rownowaze. Gaž to njejo tak, grozy tšach, až jo slabšy partner pomałem zgubjony a až wostanjo jano mocnejšy partner.⁴² Togodla musy se groniš, až su procowarje 19. stolěša derje rozměli tšach dalšnego njewobmrokowanego nimskego wliwa. Božko jo žinsa tak (a nejskerjej jo južo tencas tak było), až njamogu Serby wotmrokowaš swoju kulturu.

---

42 Fakt, až mocnejšy partner pšeccej pšiwzejo a stakim zachowa někotare wosebnosći zgubjonego slabšego partnerja, njejo žeden trošt a njamožo zrownas zgubjenje.

Togodla by dejali namakaš druge možnosći zmocnjenja serbskeje kultury, aby mo-
gała pšetraš ako wětšy a wuznamnjejšy žěl kultury Serbow.⁴³

Literatura

- BART-ČIŠINSKI, Jakub (1974): Zhromadžene spisy VIII. Publicistika, Budyšin.
- ČERNIK, Arnošt (1956): Statistika serbskeje ludnosće w dwurěčnych kónčinach Łužicow 1955/56 [mašinopis]. W: Serbski kulturny archiw (SKA), MS XVII-14 A.
- ČERNIK (1956a): Statistiske přehladki wosobow ze znajomosću serbšćiny w dwurěčnych kónčinach Łužicow po wokrjesach a wobwodach [mašinopis]. W: SKA MS XVII-14 B (olim XXII-10 A).
- ČORNAKEC, Jěwa-Marja/WALDA, Měrcin (red.) (2000): Namrěwstwo z mětkom a dyrbiznami. Přinoški konferency Serbskeho instituta a Maćicy Serbskeje, sekcija ludowěda/muzejownistwo, Budyšin (= Rozhlad; wosebity zešiwk).
- FISHMAN, Joshua A. (1991): Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages, Clevedon-Philadelphia-Adelaide (= Multilingual Matters; 76).
- JENČ, Rudolf (1954/60): Stawizny serbskeho pismowstwa I–II, Budyšin (= Spisy Instituta za serbski ludospyt; 1, 12).
- KNAUTHE, Christian (1767): Derer Oberlausitzer Sorberwenden umständliche Kirchengeschichte ..., Görlitz.
- KOBJELA, Detlef (1993): Die Entwicklung der sorbischen Musik. W: ŠOLTA 1993, s. 201–218.
- KOBJELA, Detlef/MĚŠKANK, Werner (2000): Vom Regenzauberlied bis zur wendischen Pop-Ballade. Ein Beitrag zur Musikgeschichte der Lausitz unter besonderer Darstellung der niedersorbischen Musikgeschichte, Potsdam (= Podstupimске pšinoski k Sorabistice; 3).
- KOSCHMAL, Walter (1993): Sorbische Literatur in deutscher Sprache. W: Walter KOSCHMAL (wud.): Perspektiven sorbischer Literatur, Köln-Weimar-Wien (= Schriften des Komitees der Bundesrepublik Deutschland zur Förderung der Slawischen Studien; 19), s. 297–310.
- KOSCHMAL, Walter (1998): „Wendische Schifffahrt“ in deutsche Gewässer. Die bi-kulturelle Poetik des Kito Lorenc in historisch-komparatistischer Sicht. W: Lětopis 45 (1998) 1, s. 85–96.
- KRAWC, Alfred/PĚTŠKA (PÖTSCHKE), Benno (1999): Wendische Bilderwelten. Der Kunst von Heide und Spreewald auf der Spur, Bautzen.
- LANGEMATZ, Rolf/NEDO, Paul (1968): Sorbische Volkskunst, Bautzen.

---

43 Pši tom jo zachowanje abo wožywjjenje serbšćiny to nejwaznjejše. Měnim, až njejsu „Serby bžeze serbskeje rěcy“ („We can be Xmen without Xish“, FISHMAN 1991:16) žedna trajna alternatiwa (lěcrownož jo to po kazni možno); gl. teke pšispomnješe 42 gorjejece.

- MĚŘCINOWA, Maria (1992): Sorbische Kunst. Die zwanziger und dreißiger Jahre, Bautzen (= Spisy Serbskeho instituta; 2).
- MIRTSCHIN (1993): Sorbische bildende Kunst. W: Šoŕta 1993, s. 171–199.
- MIRTSCHIN (1998): Sorbische bildende Kunst. Ein Überblick, Chošebuz.
- MĚŘCINOWA a dr. (2000): Měrcin Nowak-Njehorński. Grafiske tworjenje/Das grafische Werk, Budyšin.
- MŁYŃK, Jurij (1962): 100 lět serbskeho dźiwadła. 1862–1962, Budyšin.
- MUSIAT, Siegmund (1992): Volksleben, Volksfrömmigkeit und Volksbrauch in der Lausitz, Bautzen.
- NIEDERMÜLLER, Peter (2001): Wo politice kulturnych diferencow. W: Rozhlad 51/9, s. 314–320.
- NOWOTNY, Pawoł (1983): Dolnoserbske pismojstwo 1918–1945, Budyšin.
- RAWP, Jan (1978): Serbska hudźba. 2., wobdź. a rozš. nakład, Budyšin.
- SCHNEEWEIS, Edmund (1953): Feste und Volksbräuche der Sorben. Vergleichend dargestellt. 2. Auflage, Berlin (= Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik; 3).
- Serbske tworjace wuměłstwo (1998): Serbske tworjace wuměłstwo 1923–1998, Budyšin.
- ŠOŁTA (SCHOLZE), Dietrich (wud.) (1993): Serbja w Němskej/Die Sorben in Deutschland. Sieben Kapitel Kulturgeschichte, Bautzen.
- SCHOLZE (1993a): Das Theater der Sorben. W: Šoŕta 1993, s. 147–169.
- SCHOLZE (1998): Stawizny serbskeho pismowstwa 1918–1945, Budyšin (= Spisy Serbskeho instituta; 20).
- ŠOŁTA-SCHOLZE, Měrko (2001): Přečiny za wutworjenje hornjoserbskeje byrgarskeje hudźbneje kultury a jeje róla jako čěrjaca móc šěrokeje serbskeje kulturneje emancipacije. W: Lětopis 48 (2001) 1, s. 93–114.
- STONE, Gerald (2000): Starolutherski basnik. W: Rozhlad 50/6, s. 220–221.
- SUROWIN, Juro (1975): Wšykny by kšěł tołmacyš. Wuběrk basnjow, Budyšin.
- SUROWIN (1978): Sol zemje. Wuběrk proze, Budyšin.
- VÖLKEL, Měrcin (red.) (1994): Přinoški k stawiznam serbskeho pismowstwa lět 1945–1990. Zběrnik, Budyšin (= Spisy Serbskeho instituta; 5).
- VON SCHULENBURG, Wilibald (1882): Wendisches Volksthum in Sage, Brauch und Sitte, Berlin.
- ZEJLER, Handrij (1996): Zhromadžene spisy VII, Budyšin.

Die Entwicklung der Kultur der Sorben und der sorbischen Kultur: Tradition und Innovation

Zusammenfassung

Der Beitrag unterscheidet zwischen sorbischer Kultur (das, was von Sorben und Nichtsorben als typisch sorbisch angesehen wird) und Kultur der Sorben (umfasst neben der sorbischen Kultur auch Einflüsse anderer Kulturen, insbesondere der deutschen). Die Entwicklung der sorbischen Kultur und der Kultur der Sorben wird auf dem Gebiet der Trachten/Bräuche, der Musik, der Kunst, des Theaters, der Literatur und der Sprache verfolgt.

Es ergeben sich drei Entwicklungsmöglichkeiten: Verdrängung einer spezifisch sorbischen Tradition durch die deutsche (z. B. Musik), Übernahme der deutschen Tradition bei fehlender sorbischer (z. B. Theater), Koexistenz des Sorbischen und Nichtsorbischen (z. B. Trachten/Bräuche). Insgesamt zeigt die Entwicklung eine zunehmende Vermischung der sorbischen Kultur mit anderen, vor allem deutschen Einflüssen. Problematisch ist daran die Instabilität des Verhältnisses, weil das Sorbische in der Mischung den schwächeren Partner darstellt. Es besteht deshalb die große Gefahr, dass das spezifisch Sorbische im Laufe der Zeit im Deutschen aufgehen wird, ohne nennenswerte Spuren zu hinterlassen. Insofern ist die positive Einschätzung, die das „Gemischte“ heute vonseiten der Kulturwissenschaften erfährt, im Falle des Sorbischen kaum gerechtfertigt.